

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ahola, Sari; Honko, Mari; Huhta, Ari

Title: Yleisiin kielitutkintoihin liittyvä tutkimus

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Opetushallitus

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ahola, S., Honko, M., & Huhta, A. (2024). Yleisiin kielitutkintoihin liittyvä tutkimus. In T. Leblay, & S. Ahola (Eds.), *Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta* (pp. 72-90). Opetushallitus. Raportit ja selvitykset, 2024: 8. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/yleiset-kielitutkinnot-30-vuotta>

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Mari Honko
tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Ari Huhta
professori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Yleisiin kielitutkintoihin liittyvä tutkimus

Johdanto

Kielitaitoa arvioitaessa testiarvioinnissa testattavan taidosta kerätään järjestelmällisesti tietoa, jonka perusteella hänen senhetkisestä kielitaidostaan tehdään päätelmiä. Tällainen järjestelmällinen tiedonkeruu suoritetaan yleensä standardoitujen menetelmien avulla. Näillä pyritään siihen, että testaus tapahtuu testikerroista riippumatta samankaltaisissa olosuhteissa ja samanlaisten tehtävien avulla ja että arviointiperusteina ovat ennalta määritellyt sekä riittävällä tarkkuudella taitoa kuvaavat kriteerit. Standardoinnilla tavoitellaan testitulosten objektiivisuutta, luotettavuutta ja yleisesti arvioinnin laadukkuutta. Tutkimuksen laadun (validius, reliabiliteetti) tutkiminen onkin yksi tyypillisimmistä arviointiin liittyvistä tutkimuskohteista. (Esim. Huhta & Takala 1999.)

Laadukkaaseen kielitaidon arviointiin kuuluu, että arviointia suunnitellaan etukäteen ja ohjeistetaan arvioinnin aikana mutta sitä myös tarkastellaan kriittisesti arvioinnin jälkeen. Tällä tavoin voidaan varmistaa, että arviointi on toteutunut aiotulla tavalla eikä siihen ole vaikuttanut arvioinnin ulkopuolisia seikkoja, kuten arvioijaan tai osallistujien taustaan tai persoonaan liittyviä tekijöitä. Näiden tekijöiden havaitsemiseen tarvitaan tutkimusta. Lisäksi tutkimusta tarvitaan arviointijärjestelmää uudistettaessa, esimerkiksi kun halutaan muuttaa arviointikriteereitä, uudistaa tehtävätyyppejä tai ottaa tutkinto tai kielitesti käyttöön uudessa ympäristössä. Tutkimus- ja kehittämistyön erottaminen toisistaan onkin usein vaikeaa, koska ne tavallisesti limittyvät toinen toisiinsa.

Yleisten kielitutkintojen tutkinnot perustuvat yhteiseen teoreettiseen viitekehykseen, eivät esimerkiksi tietyn kurssin tai opintomäärän sisältöihin. YKIn tutkintojen teoreettisen taustan muodostavat kielitaidon arvioinnin teoreettiset mallinnukset (pääasiassa Canale & Swain 1980 ja Bachman & Palmer 1996) ja eurooppalaisen viitekehyksen toiminnalliset kuvaukset kielitaidosta ja kielitaidon osa-alueista (Euroopan neuvosto 2020, 2003). Viitekehyksellä on merkitystä, sillä sen kautta rakentuva käsitys kielitaidosta vaikuttaa myös siihen, millaista kielitaitoa tutkinnoissa testataan ja miten tämä käytännössä toteutetaan. YKlissä keskeistä koko testausprosessissa on varmistaa, että kielen toiminnallisuus ja viestinnällisyys sekä viitekehyksen käsitys kielitaidon jatkuvasta kehittämisestä toteutuvat tutkinnoissa. Tutkintoja ohjaavan kielitaitokäsityksen seuraaminen on edellä mainittujen tutkimuskohteiden lisäksi myös yksi keskeisistä tutkimuskohteista YKlissä, jotta voidaan varmistaa viitekehysten noudattaminen testauksen eri vaiheissa.

YKIn testikierroksen eri vaiheet perustuvat tutkimukseen

Tärkein osa tutkimukseen perustuvista toimista YKlissä liittyy joka testikierroksen yhteydessä tehtävään laadunvarmennukseen, joka pohjautuu määrällisiin menetelmiin. Seuraamme muun muassa arvioijien arviointikäyttäytymistä, testitehtävien ja testikokonaisuuksien toimivuutta sekä

tutkintojen osallistujajoukkoa (ks. tässä teoksessa Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä). Lisäksi tarvitaan tarkentavaa laadullista ja määrällistä tutkimusta, jonka avulla saadaan syventävää tietoa esimerkiksi arvioijien välisten eroavaisuuksien syistä sekä osallistujajoukossa mahdollisesti tapahtuvista muutoksista, joilla voisi olla vaikutusta tutkintotuloksiin.

Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää arviointia ja myös pyrkiä vaikuttamaan arviointitiedon käyttöön. Arvioinnin kehittäminen voi tarkoittaa muun muassa muutoksia arviointiohjeisiin, arvioijien (ja tehtävänlaatijoiden sekä haastattelijoiden) kouluttamista, tehtäväpankin uudistamista sekä arviointikriteerien päivittämistä. Käymällä keskustelua yleisten kielitutkintojen sidosryhmien kanssa sekä tutkimustietoa julkaisemalla puolestaan pyritään varmistamaan, että arviointituloksia tulkitaan oikein ja käytetään asianmukaisesti.

Yleisiin kielitutkintoihin liittyvän tutkimuksen lähtökohtana toimii yleensä joko arviointiprosessiin liittyvän ilmiön tutkiminen tai tarve saada tietoa jonkin tutkintojärjestelmään kuuluvan toimijan merkityksestä arviointiprosessille. Lisäksi aikaisemmat tutkintojärjestelmään liittyneet tutkimukset ja kansainväliset arviointitutkimukset ovat olleet lähtökohtia YKl:ssä tehtävälle tutkimukselle. Tällaisten tutkimusten tavoitteena on nimenomaan varmistaa arvioinnin laatu, minkä vuoksi sitä usein motivoi aiempaan tutkimukseen pohjautuva tieto mahdollisista arvioinnin laatuun liittyvistä riskitekijöistä. Näihin riskitekijöihin kohdistuva tutkimus on tärkeää, jotta niiden kielteiset vaikutukset arviointiin voidaan estää.

Arvioijiin liittyvä tutkimus

Arvioijien toimintaa on tärkeä tutkia, jotta voidaan varmistua siitä, että arvioijat arvioivat testisuorituksia arviointiohjeiden ja -kriteerien mukaisesti sekä keskenään yhdenmukaisella tavalla. Lisäksi arvioijiin kohdistuvassa tutkimuksessa voidaan selvittää sitä, miten yhdenmukaista arviointi on eri tutkintokerroilla tai miten etä- ja lähiarviointi arviointimuotoina vaikuttavat arviointiin. Arvioijien toimintaan liittyvää tutkimusta YKl:ssä on tehty Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa *Rikkinäistä suomea – Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana (2018–2024)* sekä pienemmissä tutkimusprojekteissa, joista tässä esitellään muun muassa jo valmistunut vuosina 2021–2022 toteutettu tutkimus arvioinnin epävarmuudesta.

Rikkinäistä suomea -hanke

Hankkeessa *Rikkinäistä suomea (2018–2024)* tutkimuksen keskiössä oli puhumisen arviointi, jossa tarkasteltiin sitä, miten arvioijan kokemus (vieras) aksentti ja sitä kautta puhujan oletetun taustan tunnistaminen vaikuttavat puhumisen arviointiin yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkinnossa (hankkeen taustoista ks. myös Halonen tässä teoksessa). Puhujan aksentin vaikutusta tutkittiin viittä eri ensikieltä (venäjä, arabia, thai, suomenruotsi ja viro) puhuvien testiin osallistuneiden (vuosina 2015–2016) puhumisen suorituksen (n = 49) avulla. Jokaiselle viiden ensikielen puhujalle YKl:n suomen kielen arvioijat (n = 44) antoivat yhden 1½ minuutin puhesuorituksen perusteella arviot sekä holistisesta yleiskriteeristä että kuudesta analyttisestä kriteeristä (sujuvuus, joustavuus, ilmaisun tarkkuus/laajuus/idiomaattisuus, koherenssi/sidosteisuus, ääntäminen / fonologinen hallinta, rakenteiden tarkkuus). Arviointi suoritettiin verkkopohjaisella arviointialustalla ja arvioinnissa käytettiin YKl:n 6-portaista arviointiasteikkoa (taitotasot 1–6~A1–C2). Arvioijilla oli myös mahdollisuus kommentoida kirjallisesti puhujan kielitaitoa. Lisäksi arvioijia pyydettiin nimeämään puhujan oletettu ensikieli ja perustelemaan oletuksensa ensikielestä kirjallisesti. (Esim. Halonen ym. 2020.)

Hankkeessa kerätystä aineistosta on valmistunut monipuolista tutkimusta arviointikäyttäytymisestä. Aineiston avulla tehdyt tutkimukset osoittavat, että vaikka arvioijat pyrkivät arviointiprosessin aikana tarkastelemaan suorituksia holistisesti, todellisuudessa he käyttävät arviointiensa perusteena lähinnä vain muutamaa analyttistä kriteeriä (esim. rakenteiden ja sanaston tarkkuus tai sujuvuus tai ääntäminen) (Ahola 2022). Lisäksi tutkimusten perusteella arviointikäyttäytyminen ei ole staattista vaan siinä on vaihtelua, johon vaikuttavat ennen kaikkea testattavan taustatekijät, kuten hänen oletettu ensikielensä ja sukupuolensa. Ensikieli tunnistetaan yleensä hyvin varsin pienkin kielellisen tuotoksen perusteella. Tästä syystä ääntäminen on puhumisen arvioinnissa varsin keskeinen piirre, koska pienetkin poikkeamat ääntämisessä huomataan ja sen perusteella tehdään päätelmiä testattavan ensikielestä.

Testattavan (oletetun) ensikielen tunnistaminen puolestaan vaikutti eri tavoin arviointiin: se loi odotuksia testattavan taidosta (esim. Ahola 2020a ja 2020b), ja arvioijat myös kiinnittivät suorituksissa huomiota omasta mielestään tyypillisiin kyseisen puhujaryhmän puutteisiin ja vahvuuksiin puhumisen taidossa (Ahola 2022; Ohranen & Ahola 2022).

Ensikielen lisäksi myös sukupuoli näyttöytyi tutkimusten mukaan merkittävänä tekijänä arviointiprosessin aikana, sillä hankkeen aineiston perusteella esimerkiksi arabimiehet menestyivät arabinaisia heikommin puhumisen osakokeessa (Halonen ym. 2024), samoin venäjänkieliset miehet naisia heikommin (Ahola & Hirvelä 2024). Sekä tekeillä olevan että aiemman tutkimuksen perusteella yksittäinen taustatekijä, kuten äidinkieli tai sukupuoli, ei kuitenkaan ole yksistään merkittävä tekijä kieli- taidon kehittymiselle, vaan testattavan muutkin taustamuuttajat vaikuttavat menestymiseen kielitestissä. Lisäksi tutkimukset osoittavat, että vaikka arviointia ohjaavat tutkintojärjestelmää varten laaditut arviointikriteerit, arviointiin liittyy myös muita subjektiivisia piirteitä, jotka ovat yhteydessä muun muassa arvioijan omiin kokemuksiin ja tunteisiin erilaisia oppijoita kohtaan (esim. Ahola & Halonen 2022). Tällaisten edellä mainittujen arviointikäyttäytymiseen vaikuttavien ja jopa arviointivivoutumaa aiheuttavien tekijöiden tunnistaminen ja tutkiminen on tärkeää, jotta voidaan varmistaa osallistujien yhtäläinen kohtelu arvioinnin aikana.

Hankkeessa kerätyn aineiston lisäksi arviointikäyttäytymistä on tarkasteltu myös YKIn suomen keskitason puhumisen arviointiin liittyvän pitkittäisaineiston (2009–2019) avulla (Neittaanmäki & Lamprianou 2024a ja 2024b). Aineisto on kansainvälisestikin varsin laaja, koska se sisältää arviointit 45 eri testikerralta, joihin on osallistunut yhteensä 59 899 henkilöä. Aineistossa tutkittavia suomen keskitason arvioijia oli 104. Tulokset osoittavat, että arviointikokemus on yhteydessä arviointilinjan muuttumiseen: ajallisesti pitkään arvioijana toimiminen ja aktiivisesti (useamman kerran vuodessa) arviointiin osallistuminen sekä riittävän suuri arvioitavien suoritusten määrä muuttavat arviointilinjaa lempeämmäksi. Vastaavasti pitkät tauot arviointikertojen välillä ovat yhteydessä epäjohtomukaisuuteen, minkä vuoksi onkin tärkeää, että arvioijat osallistuvat arviointitilaisuuksiin säännöllisesti. Lisäksi tulosten mukaan arvioijayhteisö ja sen käytännöt, kuten arviointikoulutuksia ohjaava kouluttaja ja arviointitapa (etä- vs. lähiarviointi), ovat merkityksellisiä arviointikäyttäytymiselle. (Lisää Neittaanmäki & Lamprianou 2024a ja 2024b.)

Hankkeessa hyödynnettiin arviointidatan lisäksi myös toista laajaa aineistoa, suomen keskitason osallistujiin liittyvää rekisteriaineistoa (2012–2021), johon on koottu YKIn tutkintorekisterin tiedot (n = 68 460). Tutkintorekisteri sisältää suomen keskitason tutkintoihin osallistuneiden saamat taitotasoarviot ja lisäksi heidän demografisia tietojaan, kuten ikä, sukupuoli ja kansalaisuus. Nämä tiedot yhdistettiin YKIn taustatietokyselyaineistoon (2012–2021). Ennen testipäivää lähetettävän taustatietokyselyn aineisto on rekisteriaineistoa pienempi (n = 45 087), koska kyselyn täyttäminen on testiin osallistuville vapaaehtoista. Taustatietokysely on kuitenkin tutkinnon laadunvarmistuksen ja kehittämisen näkökulmasta tärkeä, koska sen avulla voidaan muun muassa seurata osallistujajoukon

muutoksia, jotka ovat usein yhteydessä tutkintotuloksiin (ks. Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä tässä teoksessa). Taustatietoaineiston kautta saadaan tietoa osallistujien peruskoulutuksesta, sosioekonomisesta taustasta ja kielenopiskelusta sekä kielenkäytöstä. *Rikkinäistä suomea* -hankkeessa nämä kaksi aineistoa yhdistettiin, minkä avulla saatiin varsin kattava tutkimusaineisto YKIn osallistujista. Aineistoa tullaan hyödyntämään vielä tulevaisuudessa erilaisissa tutkimuksissa, koska sen avulla voidaan sekä seurata ja tutkia koko osallistujajoukossa tapahtuneita muutoksia (esim. Hirvelä 2023; Hirvelä tässä teoksessa) että tarkastella tiettyjen ensikieliryhmien edustajien kielitaitoprofiilissa tapahtuneita muutoksia kymmenen vuoden aikana (esim. Ahola & Hirvelä 2024).

Suurin osa hankkeesta tehdystä tutkimuksesta on keskittynyt joko määrälliseen tai laadulliseen aineistoon, mutta puhumisen suorituksia on tutkittu myös akustista analyysia hyödyntäen. Esimerkiksi Ullakonoja (2024) on tutkinut hankkeessa venäjää ensikielenään puhuvien suomenoppijoiden tunnistamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, mitkä arvioijien kirjoittamat kuulonvaraiset havainnot ja foneettisen analyysin perusteella havaitut ääntämispiirteet vaikuttavat siihen, että puhuja tunnistetaan ensikieliltään juuri venäjänkieliseksi, ja kuinka helppoa tunnistaminen on. Ääntämisen tutkiminen ja sen merkityksen esiin nostaminen puhumisen arvioinnissa on tärkeä osa tutkintojärjestelmän tutkimusperäistä kehittämistä. Tuloksia voidaan hyödyntää suoraan arvioijakoulutuksissa, mutta tutkimukset tuovat myös lisätietoa suomi toisena kielenä -oppijoiden ääntämisen piirteistä. Näitä tietoja voidaan käyttää myös laajemminkin hyväksi, koska hankkeen tutkimukset ovat osoittaneet, että ääntämisen harjoittelu ja opettaminen hyödyntävät suomenoppijoita. Aiemman tutkimuksen perusteella taito ääntää suomea vaikuttaa esimerkiksi kuulijoiden käsityksiin kielitaidon hyvyydestä tai huonoudesta, mutta lisäksi hyvä suomen ääntäminen auttaa tekemään puheesta ymmärrettävää (esim. Ahola 2022).

Epävarmuustutkimus

Kielitaidon arviointi yleisissä kielitutkinnoissa on koulutettujen arvioijien tekemää asiantuntijatyötä, jota voidaan lähestyä päätöksentekona: tuottamistaitojen eli puhumisen ja kirjoittamisen arvioinnissa arvioija päättää, mille taitotasolle hän asettaa arvioitavat suoritukset. Kuten mihin tahansa päätöksentekoon, arvion antamiseen liittyy aina myös epävarmuustekijöitä. Arvioitava puhumisen näyte tai kirjoitettu teksti voi esimerkiksi olla kahden taitotason rajoilla, luotettavan arvioinnin tekemiseen liian suppea tai hyvin epätasainen, jolloin sen suhteuttaminen arviointikriteereihin on vaikeaa. Puhumisen arvioinnissa myös ääninäytteen tekninen laatu tai osallistujan hiljainen puheääni voi joskus aiheuttaa arviointiin epävarmuutta. Kirjoittamisen arvioinnissa puolestaan kirjoittajan käsiala voi olla hyvin vaikeaselkoinen. Toisinaan myös arviointitilanteeseen tai arvioijan henkilökohtaiseen elämään liittyvät tekijät voivat kuormittaa arviointia – arviointiin esimerkiksi saattaa tulla keskeytyksiä tai arvioijan vireystila voi vaihdella. Myös aiempaan arviointikokemukseen ja muuhunkin elämänkokemukseen liittyvät seikat voivat vaikuttaa arviointivarmuuteen.

Yleisesti ottaen arviointikokemuksen, selkeiden arviointikriteereiden ja hyvän koulutuksen koetaan lisäävän varmuutta. Epävarmuuden tunteita taas voi lisätä esimerkiksi se, jos edellisestä arvioinnista on jo ehtinyt kulua aikaa tai jos arvioija arvioi taitotasoa, josta hänelle on kertynyt vasta vähän kokemusta. Myös arvioitava kokonaisuus saattaa vaikuttaa arviointivarmuuteen, sillä vaikkapa monen melko tasalaatuisen suorituksen jälkeen poikkeavan suorituksen arviointi saattaa tuntua epävarmalta. Arvioijat voivat myös tuntea epävarmuutta siitä, onko omassa arvioinnissa epäjohtomukaisuuksia tai onko se liiankin ankaraa. Rungas kokemus kielitaidon arvioinnista ja kielenoppijoiden kanssa työskentelystä esimerkiksi opettajan työssä puolestaan voi saada arvioijan pohtimaan, ymmärtääkö hän testisuorituksia liiankin hyvin eli onko oma arviointi liian lempeää.

Muun muassa edellä kuvatun kaltaisia epävarmuuden kokemuksia on noussut esille sekä keskusteluissa arvioijien kanssa että myös aiemmassa tutkimuksessa (Tarnanen 2002; Ahola 2016, 2022). Epävarmuuden kokemusten yleisyydestä tai niiden mahdollisista vaikutuksista arvioinnin laatuun ei kuitenkaan ole ollut saatavilla tietoa, ja ylipäätään kielitaidon (testi)arviointiin liittyviä tunteita on kansainvälisestäkin tutkittu hyvin vähän. Tällaista tutkimusta kuitenkin tarvittaisiin, sillä tunteilla voi olla vaikutusta arviointityöhön ja myös arvioijien työssä jaksamiseen.

Syksyn 2021 ja kevään 2022 aikana toteutimme Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa tutkimuksen (ks. Honko ym. 2023a ja 2023b; Honko & Neittaanmäki 2024), jossa systemaattisesti selvitimme arvioijien kokemuksia omasta arviointivarmuudestaan, epävarmuuden kokemusten yleisyyttä sekä niiden syitä. Tutkimukseen osallistui 23 kirjoittamisen ja 27 puhumisen arvioijaa. Tutkimuksen aineisto koostui 12 059 tehtäväkohtaisesta puhumisen ja 12 118:sta kirjoittamisen taitotasoarviosta sekä arvioinnin aikana tehdyistä muistiinpanoista, joissa arvioijat erittelivät epävarmoiksi kokemiaan arviointeja. Lisäksi aineistoon sisältyi aikaleimatietoja arvioinneista sekä kyselytietoa, jota kerättiin kolmessa eri tutkimusvaiheessa: ennen arviointien aloittamista, arviointirupeamien lopuksi ja koko arvioinnin päätyttyä. Analyysimetodeina käytettiin tilastollisia analyyseja sekä laadullista sisällön analyysia ja sisällön erittelyä.

Tulosten perusteella (ks. Honko ym. 2023a ja 2023b; Honko & Neittaanmäki 2024) kaikki tutkimukseen osallistuneet arvioijat kokivat epävarmuutta antamistaan arvioista ainakin satunnaisesti. Tutkitussa aineistossa arviointikokemus (arviointivuodet yleisissä kielitutkinnoissa) ei ollut yhteydessä koetun epävarmuuden määrään. Arvioijat itse toivat kuitenkin esille sen aiemmassakin tutkimuksessa esille nousseen seikan, että yleisesti ottaen oman arviointivarmuuden koetaan kokemuksen myötä lisääntyvän ja myös keinoja epävarmuuden käsittelyyn saadaan aikaa myöten lisää. Pienemmässä mittakaavassa kokemuksen merkitys arviointivarmuudelle myös näkyy yksittäisen tutkintokerran aikana: Arviointivarmuus oli suurimmillaan heti arviointikoulutuksen jälkeen ennen arviointien aloittamista, ja epävarmuutta puolestaan ilmeni eniten ensimmäisen arviointirupeaman aikana. Arviointien edetessä arviointivarmuus lisääntyi mutta ei aivan saavuttanut lähtötasoa, ja myös välissä, esimerkiksi kaksoisarviointien tekemisen yhteydessä, ilmeni aaltoilevaa epävarmuuden lisääntymistä.

Tutkimuksen yksi keskeinen havainto on, että vaikka eri arvioijat pääosin nimesivät epävarmuudelle samankaltaisia syitä, epävarmuus kuitenkin kohdistui eri arvioijilla pääasiassa eri suorituksiin ja tehtäviin. Tulosten perusteella arvioinnin epävarmuus on siis yhtäältä jaettu tunne – kaikki arvioijat kokevat sitä – mutta toisaalta yksilöllinen ja tilanteinenkin tunne: se aktivoituu eri suoritusten äärellä ja eri tilanteissa.

Tutkimuksen toinen keskeinen havainto ja tutkintoon osallistujan kannalta erityisen tärkeä tieto on, että tutkitussa aineistossa koettu epävarmuus ei ollut yhteydessä arvioinnin laatuun eli sen johdonmukaisuuteen tai arvioijan ankaraus–lempeys-linjaan. Osallistujat saivat siis yhtä oikeudenmukaisen arviointituloksen eli taitotasoarvion riippumatta siitä, kuuluiko heitä arvioinut arvioija varmimpien vai epävarmimpien arvioijien joukkoon.

Esimerkki ruotsin arvioijiin liittyvästä tutkimuksesta

Yleisten kielitutkintojen arvioijia on tutkittu myös opinnäytetutkimuksissa. Esimerkiksi ruotsin kielen on valmistunut pro gradu -tutkielma (Ruuhonen 2017), jossa keskiössä oli ruotsin kielen keskitason puhumisen arviointi. Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten yhteneväisesti tutkimukseen osallistuneet toisen asteen ruotsinopettajat arvioivat verrattuna YKIn koulutettuihin ruotsin arvioijiin ja mitä eroja arviointikäyttäytymisestä löytyy. Arvioitavia suorituksia oli kymmenen, ja nämä kymmenen

ruotsin keskitason tutkintoon osallistunutta olivat kaikki ensikieleltään suomenkielisiä, joten puhujien aksentti oli näytteissä samankaltainen ja mahdollisesti tuttu kaikille arvioijille. Arvioinnissa hyödynnettiin YKIn puhumisen kriteereitä (tasot 1–6), jotka eivät olleet tuttuja informantti-opettajille. Näin tutkimuksen kautta saatiin myös tietoa siitä, miten hyvin tavalliset opettajat osaavat soveltaa arvioinnissaan kirjallisia puhumisen taidon (kriteeriviitteisiä) arviointikriteereitä.

Tulokset osoittivat, että jopa 61 % informantti-opettajien arvioinnista erosi YKIn ruotsin arvioijien antamista taitotasoarvioista ja että yksittäisen informantti-opettajan arvioinneissa oli paljon vaihtelua. Ruohosen analyysin mukaan (2017) erot arvioinnissa olivat todennäköisesti seurausta koulutuksen puutteesta, koska opettaja-informanteilla ei ollut mitään koulutusta ennen arviointia, kun taas YKIn arvioijat käyvät koulutuksen aina ennen arvioinnin aloittamista.

Kirjallisia kriteereitä informantti-opettajat painottivat arvioinnissaan eri tavoin. Tuloksista oli havaittavissa, että osa heistä perusti arvionsa tiettyihin analyttisiin kriteereihin. Eniten informantit tukeutuivat arvioinnissaan sujuvuuden ja ääntämisen sekä ilmaisun ja rakenteiden tarkkuutta kuvaaviin kriteereihin, mutta joustavuuden ja koherenssin/sidosteisuuden kriteereitä kukaan ei maininnut perusteena arvioinnilleen (vrt. Ahola 2022). Lisäksi muutama informantti käytti arviointinsa perusteena kriteereiden ulkopuolisia tekijöitä tai vertaili suorituksia toinen toisiinsa.

Osallistujiin liittyvä tutkimus

YKlissä on seurattu lähes koko historian ajan (vuodesta 1995) testiin osallistuneita ja heidän taustajansansa ennen testipäivää lähetettävän taustatietokyselyn avulla. Tieto osallistujista on tärkeää (ks. Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä tässä teoksessa), jotta voidaan varmistaa, että testikokonaisuuksien sisällöt vastaavat mahdollisimman hyvin osallistujien tarpeita. Tästä syystä YKlissä on vuosien myötä tutkittu eri tutkintokielten osallistujia: keitä he ovat, miten he käyttävät arjessaan testikieltä ja miksi he ovat osallistuneet kyseisen kielen tutkintoon (esim. Ahola & Hirvelä 2024; Honko, Ahola & Hirvelä 2021; Ahola & Tossavainen 2017; Ahola & Hirvelä 2016; Ohranen, Neittaanmäki & Ahola 2016; Hirvelä & Neittaanmäki 2014; Härmälä 2014). Osallistujiin liittyvän tutkimuksen on hyvä olla säännöllistä, jotta havaitaan osallistujajoukossa tapahtuneet muutokset. Etenkin suomen ja ruotsin tutkinnoissa osallistujien taustamuuttujien vaihtelut ovat tyypillisiä, koska niissä osallistujajoukot myötäilevät Suomeen suuntautuvaa maahanmuuttoa. Suuret muutokset maahanmuuttajien taustamuuttujissa vaikuttavat myös tutkintotuloksiin, joten tästäkin syystä tutkintojärjestelmässä tarvitaan jatkuvaa osallistujien taustojen seuranta. Seuraavaksi esittelemme kaksi viimeisintä osallistujiin liittyvää tutkimusta. Tutkimukset kohdistuvat kahteen tyypilliseen YKIn osallistujajoukkoon, ensikieleltään virolaisiin ja venäjänkielisiin osallistujiin.

Vironkielisten osallistujien kielitaito suomen kielen keskitason tutkinnoissa

Vuonna 2021 julkaistiin tutkimus, jossa pureuduttiin vironkielisten osallistujien kielitaitoon yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä (Honko, Ahola & Hirvelä 2021). Tutkimuksen aineisto koostui vuosien 2012–2020 suorituksista (n = 60 997) keskitason tutkinnoissa, joihin tänä aikana osallistui yhteensä 1 634 äidinkielistä vironpuhujaa. Aineistoa analysoitiin tilastollisin menetelmin.

Tulokset osoittavat vironkielisten osallistujien menestyneen suomen kielen tutkinnoissa erittäin hyvin. Erityisesti ymmärtämistäidot olivat tutkitussa ryhmässä vahvat ja myös tuottamistaidot (puhuminen ja kirjoittaminen) selvästi vahvemmat kuin muilla osallistujilla keskimäärin samalla ajanjaksolla. Tulos on odotuksenmukainen, sillä vironkielillä tiedetään olevan monia suomenoppimista tukevia tekijöitä, kuten lähisukukielten samankaltaiset piirteet, maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys sekä yhteinen historia, nopea ja helppo liikkuvuus yli rajojen, matkailu Viron suuntaan

ja lisäksi työn perässä liikkuminen Suomen suuntaan. Tutkintomenestyksessä oli kuitenkin pieniä eroja muun muassa sen suhteen, mihin osallistujia tarvitsi tutkintotodistusta. Esimerkiksi kansallisuuden hakemiseen todistusta tarvitsevilla puhumisen taito oli muista syistä tutkintoon osallistuvia vironkielisiä osallistujia vahvempi mutta kirjoittamisen taito heikompi. Työnhakuun todistusta tarvitsevilla puolestaan kirjoittamisen taito oli muita useammin vähintään taitotasolla 3 (\approx B1) mutta puhumisen taitotaso muita harvemmin ei vielä saavuttanut taitotasoa 4 (\approx B2). Eroa voivat selittää erilaiset kielenkäytön tarpeet – esimerkiksi kielenkäytön painottuminen puhuttuun tai kirjoitettuun kielen – ja eroavaisuudet asuinpaikassa (suomenkielinen ympäristö / muu) sekä koulutustaustassa. Korkea koulutustaso esimerkiksi oli tarkastelujaksolla yhteydessä korkeampaan suoriutumiseen kirjoittamisen taidossa ja ymmärtämistaidoissa mutta ei selittänyt puhumisen taitoa.

Tyypillinen yleisten kielitutkintojen suomen tutkintoon osallistuja asuu Suomessa (seurantajakson keskiarvo 87,4 %), ja vironkielisistä vielä reilut 10 vuotta sitten lähes kaikki asuivat Suomessa (97,7 %). Kymmenen vuoden aikana osallistujajoukossa kuitenkin tapahtui eriytymistä niin, että samalla kun yli 10 vuotta Suomessa asuneiden osuus tutkintoon osallistujista kasvoi, yhä useampi osallistuja toisaalta oli asunut Suomessa vain vähän aikaa tai ei lainkaan. Tätä voivat selittää sekä vuodesta 2017 saakka käytössä olleet tutkintopäivät Tallinnassa, millä voi olla vaikutuksia osallistujajoukon muutoksiin, ja lisäksi Viroon asumaan jääneiden Suomessa työskentelevien osallistujien määrän kasvu.

Vironkieliset osallistajat tyypillisesti käyttävät suomen kieltä aktiivisesti. Tutkimuksen aineistossa neljä viidestä osallistujasta (n. 80 %) esimerkiksi kertoi seuraavansa suomenkielistä mediaa päivittäin ja suurin osa (70 %) käyttävänsä suomea päivittäisten asioiden hoitamiseen. Opiskelijoilla (87 %) ja työssä käyvillä (86 %) suomi oli tyypillisesti käyttökielenä päivittäin. Suomen kielen opintoja sen sijaan monilla oli takana vain vähän, alle vuosi (27 %) tai ei lainkaan (16 %), joillakuilla kuitenkin useita vuosina (4–9 vuotta, 14 %) ja jopa 10 vuotta tai enemmän (9,5 %).

Tulokset myös osoittavat, että yksilötasolla kielenkäyttöaktiivisuus on merkittävä kielitaidon tasoa selittävä tekijä. Esimerkiksi runsas suulliseen vuorovaikutukseen osallistuminen tukee puhumisen taidon kehittymistä ja runsas kirjoittaminen kirjoitustaitoa. Yhteydet eivät kuitenkaan ole pelkästään taitosidonnaisia, vaan esimerkiksi aktiivinen median seuraaminen ja lehtien lukeminen näyttivät edistävän sekä tekstin ymmärtämisen että kirjoittamisen taidon kehittymistä, pelaaminen suomeksi puolestaan etenkin puhumisen ja tekstin ymmärtämisen taitoa.

Suomen kielen opiskelun keston ja tutkintomenestyksen välillä sen sijaan ei ilmennyt selkeää yhteyttä. Vaikka suomen kielen opetukseen osallistumisen ja sitä kautta esimerkiksi suomenkielisen koulutuksen järjestämisen Virossa tiedetään sekä suoraan että välillisesti tukevan suomen kielen oppimista ja käyttöä, moni vironkielisistä tutkintoon osallistujista toisaalta vaikuttaa kehittäneen suomen kielen taitojaan muutoin kuin Suomessa pysyvästi asumalla tai varsinaiseen suomen kielen opetukseen osallistumalla.

Venäjänkielisten puhumisen taito

Venäjänkielisten (n = 8 412) suomen kielen taitoa tutkittiin vuonna 2024 osana *Rikkinäistä suomea* -hanketta. Aineisto oli osa laajempaa suomen keskitason tutkintoon osallistuneiden rekisteriaineistoa vuosilta 2012–2021 (n = 68 460). Lisäksi aineistoa täydennettiin YKIn taustatietokyselyn kautta saatavalla aineistolla (n = 45 087). Tutkimuksessa tarkasteltiin venäjänkielisten puhumisen taidon muutoksia kymmenen vuoden aikana ja analysoitiin muutoksiin johtuvia syitä osallistujien taustatietojen avulla.

Tulokset osoittavat, että venäjänkielisten puhumisen taito on heikentynyt tarkastelujakson aikana. Mitään kovin radikaalia heikentymistä ei ole tapahtunut, mutta yhä useamman keskitason tutkintoon osallistuneen venäjänkielisten puheessa on piirteitä myös perustasolta. Puhumisen taito oli tarkastelujaksolla yhteydessä osallistujien taustamuuttujiin. Parhaiten puhumisen hallitsivat osallistujat, jotka olivat iältään vielä nuoria yliopistokoulutuksen saaneita aikuisia (20–39-vuotiaita) ja jotka testiin osallistuessaan olivat töissä sekä käyttivät aktiivisesti työssään suomen kieltä. Lisäksi he olivat opiskelleet suomea vähintään neljä vuotta. Sukupuolella ei ollut merkitystä menestymiselle, jos edellä mainitut taustamuuttajat täyttyivät.

Heikoimmin puhumisen osakokeessa menestyivät sellaiset yli 40-vuotiaat miehet, joilla oli matala koulutustaso (peruskoulu tai ammatillinen koulutus. Muulla sosioekonomisella taustalla, kuten sillä, oliko testattava työssä, työtön tai eläkkeellä, ei ollut merkitystä puhumisen osakokeessa menestymiselle, mutta yhteistä heikosti menestyneille oli se, että heillä oli suomen opintoja joko alle kolme vuotta tai he eivät olleet opiskelleet lainkaan suomea. Myös suomen kielen käyttö oli heillä varsin vähäistä.

Mielenkiintoista tuloksissa oli se, että suomen käyttö perheenjäsenten kanssa ei ollut yhteydessä puhumisen osakokeessa menestymiseen eivätkä kotona aktiivisesti (päivittäin tai 1–2 kertaa viikossa) suomea käyttäneet saavuttaneet taitotasoa 3 (B1) muita osallistujia useammin. Sen sijaan taitotason 4 (B2) saavuttaneissa oli enemmän sellaisia osallistujia, jotka käyttivät suomea perheensä kanssa päivittäin. Tuloksia voi selittää se, että vaikka perheissä käytetään suomea päivittäin esimerkiksi lasten kanssa, se ei usein kuitenkaan todennäköisesti ole perheen ainoa tai pääasiallinen kotikieli. Tätä oletusta tukee se, että suurin osa venäjänkielistä elää Suomessa kahden venäjää äidinkielenään puhuvan vanhemman perheyhteisössä, kun aikaisemmin oli tyypillistä, että toinen vanhemmista oli suomenkielinen.

Ystävien kanssa sen sijaan suomea käytettiin aktiivisesti, millä oli positiivinen vaikutus suomen kielen puhumisen taitoon. Venäläiset olivat myös työllistyneet hyvin Suomessa, mutta työllistyminen ei kaikilla vaikuttanut kielitaidon kehittymiseen. Syynä tähän saattaa olla se, että työtehtävissä ei käytetty suomea lainkaan vaan esimerkiksi englantia tai venäjää. Suomessa on lukumääräisesti melko iso venäjänkielinen yhteisö, ja he ovat sijoittuneet maantieteellisesti samoille alueille, joten oman kielen käyttäminen on monelle varsin helppoa. Lisäksi venäjänkieliset omistavat yrityksiä etenkin Itä-Suomessa, joten niin vapaa-ajalla kuin työssäkin voi osa venäjänkielistä pärjätä omalla ensikielellään.

Venäjänkielisten osallistujien suomen taito on yleistason heikentymisestä huolimatta kuitenkin pääosin itsenäisen kielenkäyttäjän taitotasolla: 80 % heistä saavutti tarkastelujaksolla Suomen kansalaisuuden edellytyksenä olevan kielitaitovaatimuksen. Keskimääräistä parempaa testimenestystä selittää se, että venäjänkieliset ovat monia muita tutkintoon osallistuneita ensikieliryhmiä korkeammin koulutettuja. Lisäksi korkean koulutuksen ansiosta heillä todennäköisesti on myös aikaisempaa kokemusta testitilanteista, mikä auttaa tutkinnossa suoriutumista. Tulokset osoittavat kuitenkin sen, että hyvä puhumisen taito edellyttää mahdollisuuksia käyttää kieltä ja mahdollisuuksia opiskella suomea. Kovin lyhyt opiskelu-aika (alle kolme vuotta) ei kuitenkaan välttämättä riitä vielä saavuttamaan kielitaitoa, jota monet tahot yhteiskunnassa vaativat.

Tutkintojen uudistamiseen liittyvä tutkimus

Digitaalisen testin kehittäminen – kokeilut digitaalisuutta kohti

Yleisten kielitutkintojen digitalisointia on suunniteltu pitkään, sillä jo vuonna 2009 valmistui ESR-rahoittaman hankkeen (2008–2009) tuloksena laaja suunnitelma yleisten kielitutkintojen suomen keski-tason tutkinnon digitalisoinnin toteuttamisesta (Tarnanen, Junntila & Westinen 2009). Digitalisoinnin tarvetta perusteltiin tuolloin pedagogisilla, logistisilla ja taloudellisilla sekä ekologisilla hyödyillä. Lisäksi raportissa korostettiin tutkinnon suorittamisen helppoutta: digitalisointi mahdollistaisi tutkinnon järjestämisen myös Suomen rajojen ulkopuolella (ks. myös Malinen 2015). Suunnitelma jäi kuitenkin toteuttamatta, koska koko järjestelmän digitalisointi olisi maksanut liikaa.

Digitalisointi ei kuitenkaan täysin unohtunut, sillä vuonna 2011 Oikeiden Oloiden rakentamaan YKI-sovellukseen alettiin Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa suunnitella sähköistä arviointialustaa. Arviointialusta otettiin käyttöön vuonna 2016, ja alussa se oli käytössä vain puhumisen arviointinnissa. Arviointialusta helpotti ja nopeutti puhumisen arviointia, sillä järjestäjät pystyivät viemään arviointialustalle suoraan puhumisen suoritukset jo testipäivänä. Arviointialustan käyttöönotto mahdollisti lisäksi puhumisen arviointin toteuttamisen täysin etänä, ja tämän vuoksi Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa siirryttiin järjestämään puhumisessa arvioijille etänä arviointikoulutuksia vuonna 2016.

Hyvät kokemukset puhumisen digitaalisesta arviointista johtivat siihen, että vuonna 2017 digitaalinen arviointialusta otettiin käyttöön myös ymmärtämisten ja kirjoittamisten osakokeiden arviointinnissa. Koska kirjoittamisen ja ymmärtämisten osakokeet ovat vielä tänä päivänäkin paperi-kynä-versioita, arvioijat käyttävät sovelluksessa ainoastaan arviointilomaketta. Arviointialustalle on tosin mahdollisuus viedä digitaalisessa muodossa myös näiden osakokeiden suoritukset. Koska tällä hetkellä järjestelmässä ei ole käytössä digitaalista koealustaa, tätä mahdollisuutta ei ole hyödynnetty aiemmin kuin lähinnä englannin tutkinnossa, jossa oli muutamia vuosia käytössä digitaalinen koealusta (ks. seuraava kappale).

Digipilotti vuonna 2018

Opetushallituksen toimesta YKIn digitalisointiin perustettiin DigiYkin ohjaus- ja suunnitteluryhmä. Näiden ryhmien toiminnan aikana OPH aloitti tutkintojen ilmoittautumisjärjestelmän digitointiprosessin, minkä jälkeen oli tarkoitus siirtyä digitalisoimaan varsinainen tutkintojärjestelmä. Koska uuden digitaalisen koealustan kehittäminen olisi sekä ajallisesti että taloudellisesti pitkä ja kallis projekti, ryhdyttiin Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa tähän liittyen aluksi kartoittamaan saatavilla olevia valmiita koealustavaihtoehtoja. Kartoituksen perusteella tarkempaan pilotointiin valittiin avoimeen lähdekoodiin perustuva TAO-koealusta.

Ennen virallisia koetilaisuuksia TAO:n käyttöä pilotoitiin testiin osallistujien kaltaisten testiryhmien kanssa, jotta saatiin selville, kuinka kotoutumiskoulutuksessa olevat suomenoppijat kykenevät suorittamaan digitaalisen testin kyseisellä alustalla. Pilotti järjestettiin Lahdessa Koulutuskeskus Salpauksessa syksyllä 2018 kahden päivän aikana ja siihen osallistui 108 kotoutumiskoulutuksessa suomea toisena kielenä opiskelevaa aikuista maahanmuuttajaa.

Digitaalisen testin suorittaminen edellyttää alustasta riippumatta tietokoneen käytön perustaitoja, kuten näppäimistöllä kirjoittamista sekä hiirellä klikkausta, skrollausta ja raahausta. Vaikka kotoutumiskoulutuksen yleisiin tavoitteisiin sisältyvät tieto- ja viestintäteknologian käyttötaidot (esim. OPH 2022), on testin merkittävyyden kannalta tärkeää tietää, miten mahdolliset osallistujat osaavat

teknisesti käyttää koealustaa. Lisäksi pilotissa haluttiin selvittää, onko osallistujien suoriutumisessa eroja, kun he tekevät kirjoittamisen osakokeen tietokoneella tai käsin kirjoittaen.

Tulokset osoittivat, että tietokoneella kirjoitetut tekstit olivat käsin kirjoitettuja tekstejä lyhempiä. Tämä oli yhteydessä siihen, että etenkin suomen kieltä perustasolla osaavilla ja tyypillisesti vasta vähän aikaa opiskelleilla osallistujilla (tasot A1–A2) oli vaikeuksia kirjoittaa tietokoneella, koska moni heistä käytti tietokonetta heille tehdyn kyselyn mukaan joko vähän tai ei koskaan. Edistyneimpien suomenoppijoiden ryhmässä tietokoneella ja käsin kirjoitettujen tekstien väliset erot eivät olleet niin suuria.

Tutkimuksessa pilottiin osallistuneilta myös kysyttiin, miltä heistä tuntui suorittaa testi tietokoneella. Kielitaidon alkuvaiheessa olevista jopa 75 % vastasi testin tekemisen olleen joko todella vaikeaa tai aika vaikeaa, mutta myös edistyneimmistä suomenoppijoista enemmistö (63 %) piti digitaalisen testin suorittamista vaikeana. Suuriin prosentuaalisiin määriin saattoi tosin vaikuttaa se, että osa pilottiin osallistuneista ei ymmärtänyt kysymyksen liittyvän kokemuksiin vain digitaalisen alustan käytöstä (eikä itse testitehtävien sisällön vaikeudesta). Havainnoinnin mukaan testin suorittaminen digitaalisesti kuitenkin sujui pääosin vaikeuksista. Vain yksittäisillä osallistujilla oli ongelmia puutteellisten tietokoneenkäyttötaitojen takia, minkä vuoksi tutkimuksen mukaan digitaalisen testin rinnalla on hyvä olla tarjolla myös kynä-paperi-testi. Pilotti kuitenkin osoitti sen, että digitaalisen järjestelmän käyttäminen testitilanteessa edellyttää hyvää ohjeistusta ennen testin alkua, mutta myös tukea testin aikana. Ennen testin alkua on hyvä olla harjoitustesti, joka sisältää esimerkkejä testissä käytetyistä tehtävistä.

Digipilotoinnin rinnalla YKl:ssä tehtiin myös varsinaisissa testeissä joitakin osakokeita digitaalisesti. Etenkin englannin tutkinnoissa käytettiin digitaalista alustaa (TAO), koska monet englannin tutkintoon osallistuneet olivat osallistujapalautteen perusteella kaivanneet digitaalista tutkintoa: he kokivat kirjoittamisen koneella itselleen luontevammaksi kuin käsin kirjoittamisen ja olivat hyvin tottuneita tietokoneen käyttäjiä. TAO-alustaa hyödynnettiin englannin kirjoittamisen ja tekstin ymmärtämisen osakokeissa neljässä–viidessä tutkintoa järjestävässä oppilaitoksessa vuosina 2019–2022. Kirjoittamista ja tekstin ymmärtämistä testattiin ja hyödynnettiin myös muiden kielten tutkinnoissa aidoissa testitilaisuuksissa, kuten ruotsin keskitasolla vuonna 2019 Vaasan Arbiksessa, pohjoissaamen keskitason tutkinnossa vuonna 2019 Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa ja suomen keskitason tutkinnoissa vuosina 2021–2022 parissa oppilaitoksessa. Lisäksi puheen ymmärtämisen osakokeen digitaalista koetta testattiin suomen keskitason tutkinnossa elokuussa 2021 Tallinnassa. Digitaalisten testien kokeilut ja suorittamismahdollisuudet lopuivat syksyllä 2022, koska Opetushallituksessa alettiin suunnitella YKIn testien digitalisointia osana laajempaa Suomessa järjestettävien testien digitalisaatiota. Kokeilut sujuivat hyvin ja käytännön kokemukset digitaalisista testeistä olivat myönteisiä, mutta käytössä ollut koealusta TAO olisi vaatinut kehittämistä, jotta se olisi vastannut täysin tutkintojärjestelmän vaatimuksia ja jotta se olisi saatu toimivaksi kaikissa osakokeissa (esim. puhuminen ja puheen ymmärtäminen).

[Kirjoittamisen digipilotti 2020–2021](#)

Suomalainen yhteiskunta on 2000-luvun kuluessa digitalisoitunut voimakkaasti, ja samalla myös kirjoittaminen, esimerkiksi kirjoittamalla asioiminen ja vuorovaikutus niin perheenjäsenten, tuttavien kuin viranomaistenkin kanssa on hyvin pitkälti siirtynyt digitaaliseen ympäristöön. Käsin kirjoittamisen tarpeet puolestaan ovat vähentyneet ja käyneet yksilöllisemmiksi kuin ne olivat silloin, kun yleisiä kielitutkintoja perustettiin.

Aiemmin YKlissä suoritettut kokeilut ovat olleet siinä mielessä teknisiä, että niissä testien sisällöt ovat pysyneet yhtenevinä kynä-paperi-testien kanssa. Toiminnalliseen kielitaitokäsitykseen perustuvassa kielitaidon arvioinnissa on tärkeää arvioida sitä, miten luontevasti ja sujuvasti henkilö suoriutuu erilaisista kielen ymmärtämisestä ja käyttämisestä vaativista jokapäiväisen elämän tilanteista. Digitaalisiin testeihin siirtyminen edellyttää kuitenkin myös sen tutkimista, millaiset digitaalisen kirjoittamisen tehtävät ovat Suomessa asuville aikuisille tärkeitä ja miten hyvin juuri tämäntyyppiset tehtävät sopivat testi-arvioinnin tarpeisiin.

Vuosina 2020–2021 yleisissä kielitutkinnoissa toteutettiin digitaalisen kirjoittamisen pilottitesti, jossa laadittiin tehtäviä nimenomaan digitaalisella alustalla toteutettavaksi ja huomioiden mahdollisimman laajalti aikuisten jaetut kirjoittamisen tarpeet (ks. myös Honko & Hirvelä tässä julkaisussa). Taus-tatutkimuksena tälle työlle tehtiin myös pieni kyselytutkimus, jolla kartoitettiin suomalaisten näkemyksiä käsin- ja digitaalisen kirjoittamisen rooleista sekä näiden käyttötarpeista. Testi toteutettiin TAO-testiympäristössä (TAO 2023) ja tehtäväpakettien pilotointiin osallistui noin parisataa aikuista suomenoppijaa eri puolilta Suomea. Tehtävät arvioitiin yleisten kielitutkintojen arviointiprosessin mukaisesti. Arvioinnin yhteydessä testattiin käytössä olevien arviointikriteerien lisäksi myös uutta, laajempaa arviointiasteikkoa.

Pilottitutkimus vahvisti sen, kuinka tärkeää luotettavien tulosten saamisen kannalta on varmistaa digitaalisen testin perusedellytykset, kuten testin laadukas järjestäminen: tilan ja koneiden saata-vuus sekä toimivuus, verkkoyhteyksien toimivuus ja osallistujien ohjeistus sekä valvonta. Kokemukset testin järjestämisestä sekä testiin osallistumisesta olivat pääasiassa myönteisiä, mutta myös kehittämisen kohteita nousi esille (ks. tarkemmin Honko & Hirvelä 2023). Palautteiden perusteella testiin liittyvä koulutus, ohjemateriaali ja tekninen tuki on olennaista säilyttää, mikäli digitaalisiin testeihin siirryttäisiin. Lisäksi tulisi huolehtia siitä, ettei alustalle jää muihin kuin varsinaisiin testikie-liin liittyviä ohjeita tai muuta tekstiainesta.

Testikokemukset ja testin lopussa täytetty kyselytieto osoittivat, että testiin osallistuneiden aikuis-ten suomenoppijoiden digitaalisissa taidoissa sekä tietokoneenkäyttötaidoissa oli suuria eroja, millä väistämättä oli vaikutuksia myös testissä suoriutumiseen. Vaikka suullinen kielitaito olisi hyvä, testissä on vaikea menestyä, jos osallistuja ei ole harjoitellut digitaalista kirjoittamista tai jos harjoit-telu on rajoittunut esimerkiksi lyhyiden viestien kirjoittamiseen älypuhelimella tai se on tapahtunut pelkästään jollain muulla kielellä tai aakkostolla kuin suomeksi ja latinalaisilla aakkosilla. Pilotti-tutkimuksen perusteella ainakin yksittäisille osallistujille testiformaatilla voi olla kielitaidon testi-arvioinnissa ratkaiseva vaikutus: jos digiympäristössä toimiminen on ollut vähäistä ja erityisesti, jos tietokoneen käyttö ja näppäimistöllä toimiminen tai latinalaisaakkoston käyttö on ollut vähäistä, kirjoitustaidon testitulokset digitestissä voi olla heikompi kuin se olisi kynä-paperi-testissä.

Harjaantuneisuus digitaalisten laitteiden käyttöön on kielenoppijalle siis ehdottoman välttämätöntä tilanteissa, joissa osaamisensa joutuu osoittamaan digitaalisten tehtävien avulla. Tämä on huomioi-tava myös kielenopetuksessa ja muussa koulutuksessa. Tulosten perusteella myös testissä tarvit-tavia erityistaitoja, kuten testialustalla liikkumista joustavasti eteen- ja taaksepäin sekä ajankäytön hallintaa, olisi hyvä harjoitella etukäteen. Testiarvioinnin kehittäjä puolestaan tarvitsee ymmärrystä kohderyhmän digitaalisen kirjoittamisen tarpeista ja taidoista sekä arvioinnin tavoitteista. Lisäksi tarvitaan teknistä osaamista ja arviointiin soveltuva alusta sekä sen kanssa yhteensopiva järjes-telmä tehtäväpankin ja arviointien ylläpitämiseen sekä resursseja näiden kehittämiseen.

Digitaalisen kirjoittamisen pilottitestin aineistosta on tehty myös kaksi pro gradu -tutkielmaa. Niina Muyau tarkasteli vuonna 2022 Tampereen yliopiston kielten tutkinto-ohjelmassa valmistu-neessa suomen kielen pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten aikuiset suomi toisena kielenä -oppijat

käyttivät puhe- ja kirjakielisiä variantteja kirjoittaessaan testitulanteessa tekstiviestejä jäljitteleviä vastausviestejä. Aineisto koostui 190:stä tekstivastauksena syntyneestä tekstistä, joissa pikaviestitelyn mukaista kielenkäyttöä voitiin tehtävänannon ja kontekstin perusteella pitää odotuksenmukaisena, vaikkakaan ei tehtävien taitotasoarvioinnin kannalta vielä taitotasolla 3 (≈ B1) merkityksellisenä. Piirteistä tarkasteluun valikoituivat persoonapronominin ja olla-verbin taivutus sekä monikon ensimmäisen persoonan yhteydessä käytetyt verbien taivutusmuodot.

Tulosten perusteella kirjakielisten varianttien käyttö oli puhekielisiä variantteja yleisempää kaikilla taitotasolla. Variaatiota kuitenkin esiintyi kaikissa tarkastelluissa piirteissä ja eniten persoonapronominien käytössä. Eniten persoonapronominien puhekielisiä muotoja käytettiin taitotasolla 4 ja vähiten alle taitotason 2 alle jäävissä suorituksissa. Olla-verbin puhekielisten muotojen esiintyvyys puolestaan osoittautui aineistossa päinvastaiseksi: vähiten niitä käytettiin taitotasolla 4 ja eniten alle taitotason 2 jääneissä suorituksissa. Monikon ensimmäisen persoonan puhekielisiä muotoja taas esiintyi eniten taitotasolle 2 arvioiduissa teksteissä ja vähiten taitotason 3 teksteissä.

Oppimisen edetessä ilmaisuvaranto laajenee, vaihtoehtoisia ilmaisutapoja saadaan käyttöön enemmän ja myös kyky kontrolloida omaan tuottamiseen valikoituvia ilmaisuja kasvaa. Taitotason ja puhekielen varianttien käytön välillä ei Muyaun tutkielmassa kuitenkaan ilmennyt selkeää yhteyttä. Tulokset kertovat siitä, että aikuisilla S2-oppijoilla usein on jo varhaisessa oppimisen vaiheessa valmiuksia niin puhutulle kuin kirjoitetulle kielelle tyypillisten varianttien käyttöön. Kuitenkin toisaalta oppijoiden erilaisten taustojen, kuten yksilöllisten oppimis- ja kielenkäyttökokemusten, vuoksi heillä on keskenään hyvin erilaiset valmiudet tai koettu tarve mukauttaa kirjoittamisen muodollisuustetta tilanteisesti. Lisäksi eri kielen piirteiden välillä on eroja siinä, kuinka voimakkaasti ne pyrkivät epämuodollisessa kirjoitetun kielen tekstissä mukautumaan puhekielisten muotojen suuntaan.

Pia Friberg selvitti Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitokselle tehdyssä maisterintutkimuksessaan (2023), miten aikuisten maahanmuuttajien kirjoittamisen taitoa arvioidaan kotoutumiskoulutuksen aikana ja miten tutkimuksen fokusryhmän muodostavan seitsemän aikuisen kirjoitustaito kehittyy tämän arviointitiedon valossa. Tutkielman aineisto koostui kotoutumiskoulutuksen eri vaiheissa kerätystä arviointitiedosta sekä samojen henkilöiden testisuorituksista yleisten kielitutkin-
tojen keskitason tutkimuksessa ja digitaalisen kirjoittamisen pilottitestissä ja siihen liittyvässä kyselytiedossa. Lisäksi Friberg syvensi aineistoa haastatteluin.

Seitsemästä osallistujasta viiden lähtötaso kotoutumiskoulutuksen alkaessa arvioitiin tekstin ymmärtämisessä ja kirjoittamisessa tasolle pre-A1, yhden tasolle A0–A1 ja yhden tasolle A2.1 perustuen aiempaan osallistumiseen kotoutumiskoulutukseen. Koulutuksen aikana opiskelijat hyödynsivät digitaalisia laitteita oppimisen tukena keskenään hyvin eri tavoin: osalle luontevinta esimerkiksi oli tehdä kaikki muistiinpanot kynällä itse hankittuun vihkoon, osa taas hyödynsi tähän tarkoitukseen digilaitteita. Myös laitteiden, erityisesti tietokoneen, käytössä ja todennäköisesti myös saatavuudessa vapaa-ajalla oli eroja. Kaikilla osallistujilla kirjoittamisen taito kehittyi kotoutumiskoulutuksen aikana mutta testitulokset niin yleisissä kielitutkinnoissa (kynä-paperi-testi) kuin digitaalisen kirjoittamisen pilottitestissä jäivät alle taitotason B1.

Tutkielma tukee aikaisemman tutkimuksen tuloksia siitä, että kirjoittamisen taito on aikuisille suomenoppijoille usein vaikea taito, jonka kehittymiseen yleisten kielitutkin-
tojen taitotasoa 3 vastavalle tyydyttävälle tasolle vie aikaa, vaikka oppijalla jo olisi kirjoitustaitoa omalla äidinkielellään. Fribergin aineistossa kaikki seitsemän osallistujaa arvioivat kotoutumiskoulutuksen loppuvaiheessa vahvimaksi digitaalisen kirjoittamisen taidokseen puhelimen viesteihin vastaamisen omalla äidinkielellään (osaa erittäin hyvin tai melko hyvin). Eri kirjoittamistilanteissa pärjäämisessä toisaalta koettiin jonkin verran eroja myös äidinkielellä. Lähes kaikki osallistajat kokivat suomen kielellä

kirjoittamisen taitonsa omalla äidinkielellään kirjoittamista heikommaksi ja niin ikään tilanteisesti vaihtelevaksi taidoksi, yksi puolestaan arvioi taitonsa samalle tasolle. Testitilanteessa moni koki ongelmaksi ajan niukkuuden. Haastattelun perusteella digitaalisessa testissä alustalla liikkuminen tuotti vaikeuksia osalle osallistujista, samoin oman tekstin korjaaminen: esimerkiksi poistettiin koko teksti, kun oli tarve muuttaa alkukirjaimia. Paperitestin etuna puolestaan pidettiin mahdollisuutta nähdä koko kokonaisuus kerralla. Ainakaan kaikki osallistajat eivät haastattelukommenttien perusteella myöskään täysin ymmärtäneet kirjoitustaidon merkitystä ja sitä, miksi kirjoittamista harjoitettiin heti kotoutumiskoulutuksen alussa. Syyksi saatettiin esimerkiksi arvella ennen kaikkea YKI-testiin osallistuminen myöhemmin.

Merkille pantavaa kuitenkin on, että myös alle taitotason YKI 2 (A2) arvioiduilla suomenoppijoilla oli käytössään strategioita, joiden avulla he pystyivät viestimään kirjallisesti. Oman äidinkielen ja englannin hyödyntämisen lisäksi esimerkiksi kääntimien käyttö oli tarjonnut mahdollisuuksia toimia kirjallisesti suomen kielellä. Haastattelussa osallistajat toivat esille kokemuksiaan siitä, kuinka tekstitaidot ja myös kirjoittamisen taito oli alkanut kehittyä heti kotoutumiskoulutuksen ensimmäisen moduulin aikana ja kuinka esimerkiksi juuri kääntimien käytön koettiin vähentyneen karttuvan osaamisen myötä.

Arviointikriteereiden uudistaminen ja laatiminen

Kirjoittamisen kriteereiden uudistaminen

Yleisten kielitutkintojen puhumisen ja kirjoittamisen arviointikriteerit on laadittu vuonna 2003, jolloin ne kalibroitiin asiantuntijoiden avulla vuonna 2001 valmistuneisiin eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvaimiin. YKI onkin ollut edelläkävijä Suomessa kriteeriviitteisessä arvioinnissa, sillä jo ennen viitekehystä YKI:ssä arviointi oli kriteeriviitteistä (9-portainen asteikko).

Puhumisen ja kirjoittamisen arviointikriteerit (2003) olivat alussa useita vuosia salassa pidettäviä, koska ne laadittiin vain YKIn sisäiseen käyttöön, mutta koska luotettavaan arviointiin kuuluu avoimuus ja läpinäkyvyys, arviointikriteerit julkaistiin kaikille avoimiksi kymmenen vuotta myöhemmin. Arviointikriteerit ovat palvelleet hyvin YKIn tuottamistaitojen arviointia, mutta eurooppalaisen viitekehyksen laajennusten ja tarkennusten myötä on tullut ajankohtaiseksi uudistaa kriteereitä. Vuonna 2018 julkaistiin verkkoversiona (painettuna 2020) viitekehyksen täydennysosa Companion Volume, jossa etenkin A1-tason ja C-tasojen asteikkojen kuvauksia on täsmennetty. Lisäksi siinä on kuvattu uudet analyttiset kriteerit ääntämiselle ja fonologiselle hallinnalle sekä mediaatiolle. Mediaatio on yksi neljästä kommunikatiivisesta kielellisestä taidosta vastaanottamisen (tekstin ja puheen ymmärtäminen), tuottamisen (puhuminen ja kirjoittaminen) ja vuorovaikutuksen ohessa. Tästä syystä myös vuorovaikutus (etenkin verkossa tapahtuva) on huomioitu laajemmin täydennysosassa. Näiden ohessa Companion Volumeen on kirjattu monikielisyuden ja monikulttuurisuuden kompetenssi ja viittomakielen kompetenssit (ks. alempana viittomakieli).

Yleisten kielitutkintojen arviointikriteereiden uudistaminen on aloitettu kirjoittamisen kriteereiden uudistamisella. Kirjoittamisen kriteereistä ovat valmiina taitotasot 4–6 (B2–C2), mutta ennen kuin kriteerit voidaan ottaa käyttöön, täytyy niiden toimivuutta ja soveltuvuutta testata todellisten testisuoritusten avulla. Lisäksi on tärkeää tutkia, mikä vaikutus uusituilla arviointikriteereillä on arvioijien antamiin taitotasoarvioihin. Keskeistä on se, että uusitut arviointikriteerit eivät vaikuta merkittävästi testattavien saamiin arvioihin, koska taitotasoarvioiden tulee olla vertailukelpoisia riippumatta siitä, milloin testattavat ovat osallistuneet tutkintoon.

Uudistetuissa kirjoittamisen arviointikriteereissä pyritään huomioimaan lingvistisen kompetenssin sijaan aikaisempaa laajemmin sekä sosiolingvistiseen että pragmaattiseen kompetenssiin liittyvät taidot. Tästä syystä arviointikriteereihin nostettiin uutena analyttisena kriteerinä tekstien vuorovaikutteisuus ja sosiolingvistinen sopivuus. Lisäksi uusissa kriteereissä pyrittiin siirtämään huomiota sanaston ja rakenteiden oikeellisuudesta kielenkäyttöön ja siinä tarvittavien ilmaisujen laajuuteen ja tarkkuuteen.

Uudistettuja arviointikriteereitä testattiin suomen ylimmän tason kirjoittamisen arviointitilaisuudessa. Jotta kriteereiden soveltuvuudesta ja vertailtavuudesta saataisiin tietoa, uusia kriteereitä verrattiin nykyisin käytössä oleviin (vanhoihin) kirjoittamisen kriteereihin. Tästä syystä tutkimukseen osallistuneet arvioijat (n = 4) antoivat testiin osallistuneille (n = 43) ensin arviot kolmesta kirjoittamisen tehtävästä vanhojen kirjoittamisen arviointikriteereiden perusteella, minkä jälkeen he arvioivat samat suoritukset käyttämällä uudistettuja kirjoittamisen kriteereitä. Arvioinnin aikana arvioijia pyydettiin vertaamaan uusilla kriteereillä antamia arvioita vanhoilla kriteereillä annettuihin arvioihin ja kertomaan, mihin uusien kriteereiden analyttisiin kriteereihin he perustivat arviot. Lisäksi jos arvio muuttui uusien kriteereiden vuoksi, tuli tutkimukseen osallistuneen kirjoittajan syy arviot muuttamiseen. Tällä kysymyksellä haluttiin tietää ennen kaikkea se, oliko uusissa kriteereissä jokin seikka, joka vaikutti arvioon, mutta tutkimukseen osallistuneilla oli myös mahdollisuus antaa jokin muu syy arviot muuttamiseen. Lopussa arvioijien tuli antaa osallistujille vielä yleisarvio kirjoittamisen kokonaistaitotasosta ja perustella se. Arviointilomakkeella oli mahdollisuus myös kirjoittaa arvioinnin aikana muita huomioita suorituksesta tai tehtävistä.

Aineiston käsittely on tämän artikkelin kirjoittamisen aikaan vielä kesken. Ensihavaintojen sekä tutkimukseen osallistuneilta arvioijilta saadun palautteen mukaan uudistetut kriteerit kuitenkin vaikuttavat toimivilta ja arvioijat pystyivät arvioinnissaan hyvin ja melko vaivattomasti nojautumaan uusiin analyttisiin kriteereihin. Tutkimukseen osallistuneet arvioijat myös pitivät tärkeänä sitä, että yleisten kielitutkintojen arviointikriteereitä tarpeen mukaan päivitetään ja että tähän työskentelyyn osallistuu myös arvioijia, ei pelkästään tutkijoita.

Suomalaisen viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden tutkimusperäinen kehittäminen

Opetushallitus teetti vuonna 2012 selvityksen suomalaisen viittomakielen (myöhemmin pelkkä viittomakieli) sisällyttämiseksi yleisiin kielitutkintoihin (ks. Opetushallitus 2012). Selvityksen jälkeen Soveltavan kielentutkimuksen keskus sai Opetushallitukselta tehtäväksi suunnitella viittomakielen tutkintoa perus- ja keskitasolle. Tällöin myös kehitettiin ensimmäiset versiot viittomakielen taidon kuvaimista ja arviointikriteereistä, mutta koska tutkinnon kehitystyö jäi kesken viittomakielen vaatiman asetusmuutoksen sekä taloudellisten ja teknisten ongelmien vuoksi, keskeytyi myös taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden kehittäminen.

Vuosina 2017–2018 Solkissa kuitenkin päätettiin aloittaa viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteerien validoinnit, koska Opetushallituksen suunnitelmissa on jo kauan ollut se, että viittomakielen tutkinto liitetään YKlin heti, kun se on mahdollista (erityisesti asetusmuutos). Jotta asiaa voidaan edistää pikaisesti tilaisuuden tultua, tutkinnon sisältöjä ja arviointia varten tarvitaan luotettavat kuvaimet viittomakielen taidon kehittymisestä. Lisäksi Euroopassa oli jo vuonna 2012–2015 rakennettu viittomakieleen kuvaimet PRO-Sign-projektissa, jotka julkaistiin eurooppalaisen viitekehityksen laajennusosassa (Companion Volume) vuonna 2018 (Euroopan neuvosto 2020).

Taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden validointiprosessi oli pitkä ja työläs prosessi, sillä se kesti kaksi vuotta (neljä kaksipäiväistä validointitapahtumaa), ja tapaamisten lisäksi validointitilaisuuksiin osallistuneet viittomakielen asiantuntijat tekivät myös etätehtäviä. Validointitilaisuuksiin osallistui

eri puolilta Suomea 16 viittomakielen asiantuntijaa, jotka varmistivat sen, että prosessin tuloksena valmistuneet taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit kuvaavat viittomakielen taidon kehittymisen taitotasolta toiselle tarkoituksenmukaisesti ja että niissä on mainittu keskeisimmät viittomakieleen liittyvät osaamisen piirteet. (Ks. myös Sivunen tässä teoksessa; Ahola, Ohranen & Neittaanmäki 2019.)

Validoinnissa käytettiin erilaisia tilastollisia menetelmiä, jotta saatiin aikaiseksi mahdollisimman osuvat kuvaukset viittomakielen eri osataitoihin: suomalaisen viittomakielen ymmärtäminen, viittomakielen itsenäinen tuottaminen ja viittomakielinen keskustelu. Validoinnissa hyödynnettiin myös viittomakielen testin pilotoinnissa kerättyjä kielenoppijoiden videoituja suorituksia, joiden avulla voitiin tarkastella, miten hyvin taitotasokuvaimet kuvasivat eri taitotasolla olevien oppijoiden taitoa ja miten hyvin arviointikriteereiden avulla pystyi arvioimaan suorituksia.

Tutkimusperäisen validointiprosessin tuloksena syntyivät suomalaista viittomakielen taitoa kuvaavat taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit, jotka on julkaistu sekä viitottuna että suomeksi kirjallisena (2019). Taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit ovat olleet siitä lähtien vapaasti viittomakielisen yhteisön käytössä. Valitettavasti suomalaisen viittomakielen tutkinnon saaminen osaksi YKIn tutkintoja ei ole vielä toteutunut asetusmuutosten ja rahoituksen vuoksi, mutta sen mahdollinen liittäminen tutkintojärjestelmään on kuitenkin nyt helpompaa, koska tutkinnon keskeiset viitekehykset ovat jo valmiina.

YKI-IMPACT: Yleisten kielitutkintojen vaikuttavuus

Yksi kielitaidon arvioinnin laatupiirteistä on sen vaikuttavuus (esim. Bachman ja Palmer 1996), josta englanninkielisessä arviointikirjallisuudessa käytetään nimityksiä washback, backwash tai impact. Vastuullisesti kehitetyissä ja käytetyissä arvioinneissa pyritään siihen, että toiminnalla olisi myönteisiä vaikutuksia tai etteivät sen seuraukset olisi kielteisiä. Toki vaikutusten tyyppi voi riippua näkökulmasta, jolloin yksilön (arvioitavan) ja jonkin laajemman yhteisön (esim. oppilaitos, yritys) tarpeet ja toiveet voivat olla ristiriidassa keskenään. Kielitaidon arviointi voi tällöin olla este yksilölle, jolta tarvittava osaaminen vielä puuttuu, mutta yhteisön kannalta arviointi näyttäytyy kriteerinä, joka yksilön täytyy läpäistä voidakseen toimia yhteisössä sen tarvitsemalla tavalla.

Yleisillä kielitutkinnoilla on monenlaisia vaikutuksia, joista jotkin ovat aiottuja ja toivottuja, mutta toiset ennakoimattomia ja mahdollisesti epätoivottujakin. Kun YKI-tutkintoa suunniteltiin, yksi sen kielikoulutuspoliittisista tavoitteista oli monipuolistaa aikuisten kielten opetusta ja tehdä siitä viestinnällisempää. Ajateltiin, että kun aikuisopiskelijoilla oli mahdollisuus näyttää osaamista YKIn kaltaisessa kielen käyttötaitoa vaativassa tutkinnossa, se voisi ohjata myös opetusta viestinnällisempään suuntaan. Lisäksi tutkinnolla pyrittiin rakentamaan maahamme korkeatasoista kielitaidon arviointiosaamista, joka 1990-luvun alussa oli vielä hyvin harvinainen taito kielentutkijoiden piirissä. Laajamittaista tutkimusta YKIn vaikutuksista kielenopetukseen ei valitettavasti ole tehty, joten tätä tavoitetta on vaikea osoittaa, mutta on todennäköistä, että tutkinto on ainakin välillisesti tukenut kommunikatiivisuuden leviämistä aikuisten kielenopetuksessa. Toinen edellä mainituista tavoitteista on kuitenkin selvästi toteutunut: vaikka kielitaidon arviointiosaaminen ei maassamme ole kovin laajalti levinnyt tutkimusala, on siinä kuitenkin kehittynyt aikaisempaa merkittävästi suurempi osaamiskeskittymä etenkin Jyväskylän yliopistoon ja etenkin YKI-tutkinnon ympärille.

Kielitaidon arvioinnin vaikutukset näkyvät monella tasolla alkaen arvioitavien elämästä koko yhteiskunnan tasoon. YKI-tutkinto vaikuttaa kaikilla näillä tasoilla, mutta kokonaisuutena sen seurauksista on vielä varsin vähän tietoa, joten kaikki uusi tutkimus on tervetullutta. Aloitamme tämän alaluvun käsittelemällä yhtä, ehkä yllättävääkin vaikutusta, joka YKI-tutkinnolla oli hyvin varhain sen alkuaikoina ja joka samalla lisäsi merkittävästi suomalaista kielitaidon arviointiosaamista. YKIn ansiosta Suomi ja Solki pääsivät mukaan EU:n suurimpaan kielitaidon arviointihankkeeseen eli DIALANG-projektiin.

YKI ja DIALANG

Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen ensimmäinen johtaja professori Kari Sajavaara ja Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksesta Solkiin siirtynyt tutkimusprofessori Sauli Takala onnistuivat kansainvälisten yhteyksiensä ansiosta hankkimaan suuren EU-rahoitteisen arviointihankkeen koordinoitavastuun Solkiin vuoden 1996 lopulla. Kyse oli sittemmin DIALANG-hankkeeksi nimetystä tutkimus- ja kehittämisprojektista, joka oli yksi ensimmäisistä ja tuohon aikaan todennäköisesti suurin Jyväskylän yliopiston EU-hankkeista – olihan Suomi liittynyt EU:iin vasta edellisenä vuonna.

DIALANG liittyy yleisiin kielitutkintoihin monella tavalla. Ilman YKIä Jyväskylän yliopisto ei olisi saanut päävastuuta DIALANGin kehittämisestä. Se, että meillä oli vuodesta 1994 olemassa monikielinen kielitaidon arviointijärjestelmä ja ns. kriittistä massaa eli osaamista arvioinnista ja käytettävissä useita tutkijoita ja opettajia, jotka olivat vastuussa eri kielten testien laatimisesta ja järjestämisestä, oli ratkaisevan tärkeää hankkeen saamiselle Solkiin. YKI teki Solkista ja Jyväskylän yliopistosta uskottavan koordinaattorin suurelle kansainväliselle hankkeelle, jolle EU:n komissio myönsi yhteensä 3,4 M€ ulkoista rahoitusta vuosien 1997–2004 välillä.

Sajavaaran ja Takalan lisäksi useat YKI-tutkinnossa mukana olleet osallistuivat DIALANGin työhön käytännössä. Etenkin YKI-koordinaattoreilla Sari Luomalla, Mirja Tarnasella ja Kaija Kärkkäisellä sekä Solkin tutkija Ari Huhdalla oli merkittävä rooli DIALANGin perustan kehittämisessä. Tähän kuuluivat mm. DIALANG-testien viitekehyksen ja spesifikaatioiden laatiminen, tiettyjen testien (erityisesti suomi, englantia ja ruotsi) laatiminen ja tehtävien pilotoinnin järjestäminen. Aineistojen analysoinnissa myös YKIn tilastotieteilijä Tuija Hirvelällä oli tärkeä rooli, samoin kuin Solkissa tuolloin työskennelleellä Peppi Taalaksella järjestelmän perustana olevan teknologian suunnittelussa. DIALANGissa oli mukana myös monia muita Solkissa tuolloin töissä olleita henkilöitä.

DIALANG-järjestelmä julkaistiin vuonna 2004, ja se on edelleen käytettävissä (<https://dialangweb.lancaster.ac.uk/>). Julkistamisen jälkeen DIALANGin testejä on suoritettu useita miljoonia kertoja pääosin Euroopassa mutta myös ympäri maailman. Vuosi 2024 on siis myös DIALANGin juhlavuosi. Yhteiskunnallisen ja käytännön kielikoulutukseen liittyvän merkityksensä lisäksi DIALANGin kehittämisellä oli ehkä vieläkin suurempi vaikutus kielitaidon arvioinnin kehittymiseen tieteen alana. DIALANG oli ensimmäinen merkittävä yritys toteuttaa laajamittaista diagnostista kielitaidon arviointia ja samalla ensimmäinen yritys rakentaa testijärjestelmä, joka perustuu eurooppalaiseen kielten viitekehykseen sekä sisältönsä että käytettyjen taitotasojen puolesta. DIALANG pakotti sen kehittäjät miettimään, miten ratkaista tutkimusperusteisesti monia uudentlaisia haasteita (ks. Alderson 2005; Alderson ja Huhta 2005).

Hanke nosti diagnostisen arvioinnin kielitaidon arviointitutkimuksen eturintamaan, koska sen aikana huomattiin, miten paljon vielä tarvitaan lisää tietoa, jotta oppimista tukevalla arvioinnilla todella olisi vaikutusta oppimiseen ja opetukseen: Miten toteuttaa diagnostista kielitaidon arviointia, niin että siitä on hyötyä oppijoille? Millaista diagnostisen palautteen pitäisi olla? Mikä rooli itsearviointilla on oppimista tukevassa arvioinnissa? (Esim. Alderson 2005; Alderson & Huhta 2005; Luoma & Tarnanen 2003.)

Hanke nosti esille myös kaikki eurooppalaisen viitekehyksen käyttöön liittyvät kysymykset, jotka ovat edelleen yhtä relevantteja kuin 1990-luvun lopulla: Miten hyödyntää EVK:ta arvioinnin suunnittelussa? Miten testien tulokset linkitetään EVK-tasoihin? Entä miten tämä tapahtuu yhtäältä ymmärtämisen ja toisaalta tuottamisen arvioinnissa?

Koska YKI-tutkinnon tulokset raportoidaan taitotasoina, joilla ajatellaan olevan tietty vastaavuus EVK-tasoihin, monet DIALANGissa alun perin kehitetyt menetelmät, joilla testit linkitetään EVK:n

sisältöalueisiin ja etenkin taitotasoihin, ovat nykyään käytössä myös YKlissä. Näistä voi erityisesti mainita ns. standard setting -työn, jolla tekstin ja puheen ymmärtämisen testitehtävät ja testien tulokset linkitetään taitotasoihin. YKI ei siis vain vaikuttanut DIALANG-hankkeen syntyyn vaan DIALANG on sittemmin myös vaikuttanut YKI-tutkinnoissa käytettyihin laadunvarmistuksen menetelmiin.

Uutta YKIn vaikuttavuustutkimusta

Suomessa mutta myös kansainvälisesti on tehty erittäin vähän tutkimusta, joka kohdistuisi kielitaitoehdojen ja kielitaidon testiarvioinnin vaikutuksiin. Pitkäkestoinen seurantatutkimus puuttuu toistaiseksi täysin. Tällaiselle tutkimukselle on kasvava ja akuutti tarve, koska kansallisten kielten hallintaan liittyvät kielitaitovaatimukset ovat lisääntyneet eurooppalaisessa kielipoliittisessa päätöksenteossa. Yksilön näkökulmasta kielitaidon puutteet rajoittavat esimerkiksi pääsyä korkeakouluopintoihin sekä työllistymistä ja voivat estää Suomen kansalaisuuden saamisen. Kielitaitoehdot voivat olla perusteltuja ja niillä voi olla myönteisiä seurauksia. Toisaalta aikaisemman tutkimuksen ja mediassa julkaistujen puheenvuorojen kautta tiedetään, että kielitaitovaatimukset voivat myös olla ylimitoitettuja ja niitä voidaan käyttää ulossulkemisen välineenä tai niillä voi olla muita kielteisiä seurauksia.

IMPACT on keväällä 2024 käynnistetty tutkimushanke, jossa tutkitaan kansallisten kielten, suomen ja ruotsin, hallintaan liittyvien kielitaitoehdojen ja kielitestien vaikutuksia maahanmuuttaneiden aikuisten elämään Suomessa heidän itsensä kokemana. Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa tietoa vähän tutkitusta aiheesta, kielitaitoehdojen ja kielitestien pitkittäisistä vaikutuksista, ja sillä on teoreettisten tavoitteiden lisäksi annettavaa kestävän ja oikeudenmukaisen kielitestauksen kehittämiseen, kielipoliittiseen päätöksentekoon ja maahanmuuttaneiden osallisuuden lisäämiseen demokraattisessa yhteiskunnassa. Hanke toteutetaan Soveltavan kielitutkimuksen keskuksessa yhteistyössä yleisten kielitutkimusten kanssa.

Lopuksi

Esittelimme artikkelissamme keskeisiä YKlin liittyviä tutkimuksia, mutta YKIn arjessa on tehty näiden tutkimusten lisäksi vuosikymmenten aikana paljon tutkimusperäistä kehittämistyötä, jota ei ole raportoitu tai jota ei voida raportoida tutkintojärjestelmän ulkopuolelle. Osa tutkimuksista on salassa pidettäviä, koska tutkintojärjestelmän sisäisiin toimintoihin ja laadunvarmennukseen liittyvä tietotaito halutaan pitää vain tutkintojärjestelmän käytössä. Lisäksi tutkintojärjestelmästä kerättävä aineisto sisältää henkilötietoja, minkä vuoksi kaikkia sisäisiä tutkimuksia ei voida raportoida tutkintojärjestelmän ulkopuolelle. Vaikka esimerkiksi osallistujilta kysytään joka tutkintokerta lupa käyttää heidän tutkintosuorituksiaan tutkimuksissa, aineistosta tehtyjä tutkimuksia ei välttämättä voida käyttää kuin tutkintojärjestelmän sisäiseen laadunvarmennukseen ja tutkimukseen. Esimerkiksi osallistujien puhumisen suorituksia (puheääntä) ei voida julkaista osana tutkimusta, vaan aineisto on anonymisoitava ja litteroitava kirjalliseen muotoon. Myös, jos tutkintokielen osallistujia on lukumääräisesti vähän, raportoinnin estää mahdollisuus tunnistaa testiin osallistujat.

YKlissä syntyvä osallistuja- ja arviointiaineisto on maailmanlaajuisestikin varsin kattava, joten se mahdollistaa monenlaisen tutkimuksen tekemisen. Aineistojen sisältämät henkilötiedot kuitenkin vaikeuttavat aineistojen välittämistä tutkintojärjestelmän ulkopuolisille. Lisäksi YKIn testiaineiston käyttöä on viime vuosina vähentänyt se, että eri tutkintokielten testisuorituksia sisältänyt YKI-korpus ajettiin alas, koska korpus oli teknisesti vanhentunut ja koska se sisälsi äänitiedostoja, joiden käyttöön liittyi tietoturvariskejä. Tulevaisuudessa kuitenkin on hyvä pohtia, miten YKIn monipuolista aineistoa saataisiin laajemmin mutta turvallisesti tutkimuskäyttöön. Aineisto tarjoaisi kuitenkin kielten opetusta ja oppimista sekä arviointia ajatellen varsin rikkaan ja ainutlaatuisen oppijakieleen ja arviointiin liittyvän aineiston.

Lähteet

- Ahola, S. 2016. Puhetta arvioinnista: Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä arvioinnista. Teoksessa A. Huhta & R. Hildén (toim.), *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*. AfinLA-e, 9, 89–109. AfinLA. <http://journal.fi/afinla/article/view/60848>
- Ahola, S. 2020a. Sujuvaa mutta viron kielen vaikutusta. *Virittäjä* 124 (2), 217–242. <https://doi.org/10.23982/vir.79831>
- Ahola, S. 2020b. Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä thainkieliseksi tunnistettujen suomenoppijoiden suullisesta kielitaidosta. *Puhe ja kieli* 40 (4): 203–224. <https://doi.org/10.23997/pk.103307>
- Ahola, S. 2022. Rimaa hipoen selviää tilanteesta – Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidosta ja arvioinnista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. (Kari Sajavaara -palkinto parhaasta soveltavan kielentutkimuksen alan väitöskirjasta.) Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/89199>
- Ahola, S. & Halonen, M. 2022. Ensivaikutelmat kielitaidon arvioinnissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2022/ensivaikutelmat-kielitaidon-arvioinnissa>
- Ahola, S. & Hirvelä, T. 2016. Mikä merkitys osallistujan taustatekijöillä on menestymiseen kielitestissä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13.9.2016(Syyskuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/mika-merkitys-osallistujan-taustatekijoilla-on-menestymiseen-kielitestissa/>
- Ahola, S. & Hirvelä, T. 2024. Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa. *Idäntutkimus* 31 (1):4–21. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.138163>.
- Ahola, S., Ohranen, S. & Neittaanmäki, R. 2019. Suomalaisen viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden kehittäminen Yleisissä kielitutkinnoissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/suomalaisen-viittomakielen-taitotasokuvainten-ja-arviointikriteereiden-kehittaminen-yleisissa-kielitutkinnoissa>
- Ahola, S. & Tossavainen, H. 2017. Pohjoissaamen tutkintoon osallistujien kielenkäyttötarpeet ja saamen kielen merkitys arjessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14.9.2017(Syyskuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/pohjoissaamen-tutkintoon-osallistujien-kielenkayttotarpeet-ja-saamen-kielen-merkitys-arjessa/>
- Alderson, J. C. 2005. *Diagnosing Foreign Language Proficiency: The Interface between Learning and Assessment*. London: Continuum.
- Alderson, J. C., & Huhta, A. 2005. The development of a suite of computer-based diagnostic tests based on the Common European Framework. *Language Testing*, 22(3), 301–320. <https://doi.org/10.1191/0265532205lt310oa>
- Bachman, L. & Palmer, A. 1996. *Language testing in practice. Designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press.
- Canale, M. A. and Swain, M. 1980. *Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing*. *Applied Linguistics* 1(1). Oxford University Press: Oxford.
- Euroopan neuvosto 2003. Eurooppalainen viitekehys. kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Euroopan neuvosto 2020. *Common European Framework of reference for Languages: learning, Teaching, Assessment. Companion volume*. Strasbourg: The Council of Europe Publishing.
- Friberg, P. 2023. Kirjoittamisen arviointi ja kirjoitustaidon kehittyminen kotoutumiskoulutuksessa. Suomen kielen maisterintutkimelma. *Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202307074444>
- Halonen, M., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S. & Ullakonoja, R. 2024. Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. Teoksessa Renvik, T.A., & Säävälä, M. (toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Halonen, M., Huhta, A., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S., & Ullakonoja, R. 2020. Ensikielen tunnistamisen merkityksestä suullisen kielitaidon arvioinnissa Yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa Gras, Sabine; Keisanen, Tiina; Oloff, Florence; Rauniomaa, Mirka; Rautiainen, Iira; Siromaa, Maarit (toim.) *Menetelmällisiä käännteitä soveltavassa kielentutkimuksessa c Methodological turns in applied language studies*. AfinLA:n vuosikirja, 2020. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys ry. 56–70. <https://doi.org/10.30661/afinlavk.89453>
- Hirvelä, T. 2023. Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>
- Honko, M., Ahola, S. & Hirvelä, T. 2021. Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. *Lähivertailuja* 31, 114–152. <https://doi.org/10.5128/lv31.04>

- Honko, M. & Hirvelä, T. 2023 Yleisten kielitutkintojen digitaalisen kirjoittamisen pilottitestin ensituloksia. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(3). <https://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-digitaalisen-kirjoittamisen-pilottitestin-ensituloksia>
- Honko, M. & Neittaanmäki, R. 2024. Arvioinnin epävarmuus ja sen vaikutukset arvioinnin laatuun suomen kielen puhumisen taidon testiarvioinnissa. *Puhe ja kieli* 44(4), 171–193. <https://journal.fi/pk/article/view/144389/91518>
- Honko, M., Neittaanmäki, R., Jarvis, S. & Huhta, A. 2023a. Beyond literacy and competency: The effects of raters' perceived uncertainty on assessment of writing. *Assessing Writing*, 57, Article 100768. <https://doi.org/10.1016/j.asw.2023.100768>
- Honko, M., Neittaanmäki, R., Huhta, A. & Jarvis, S. 2023b. Instrument to study rater behaviour: Rater uncertainty and its impact on the quality of assessment in the official language examination, the National Certificates of Language Proficiency (YKI) project. V. 30.6.2021. University of Jyväskylä. Open access: <https://doi.org/10.17011/jyx/dataset/88216> and <https://doi.org/10.17011/jyx/dataset/88217>.
- Huhta, A. & Takala, S. 1999. Kielitaidon arviointi. Teoksessa K. Sajavaara & A. Marsh-Piirainen (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 179–228.
- Härmälä, M. 2014. Ruotsin kielen keskitason tutkintoon osallistujat vuosina 2009–2013: osallistujien tausta, kielitaito ja tutkinnon käyttötarkoitukset. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Raportit ja selvitykset 2014: 16*. Helsinki: Opetushallitus. 80–89.
- Kekki, J., Rahikainen, S., & Visti, J. 2019. Digitaalisen koealustan pilotointi Yleisissä kielitutkinnoissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). <https://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu2019/digitaalisen-koealustan-pilotointi-yleisissa-kielitutkinnoissa>
- Luoma, S., & Tarnanen, M. 2003. Creating a self-rating instrument for second language writing: from idea to implementation. *Language Testing*, 20(4), 440-465. <https://doi.org/10.1191/0265532203lt267oa>
- Malinen, N. 2015. Selvitys Yleisten kielitutkintojen suomen kielen tutkinnon järjestämisestä ulkomailla. Soveltavan kielentutkimuksen keskus ja Opetushallitus. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47526/1/yki-selvitys.pdf>
- Muyau, Niina 2022. Puhe- ja kirjakielen variaatiosta aikuisten S2-oppijoiden YKI-pilottitestisuorituksissa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kielten tutkinto-ohjelma, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202204253518>
- Neittaanmäki, R. & Hirvelä, T. 2014. Yleisten kielitutkintojen osallistujat taustatietojen valossa. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Raportit ja selvitykset 2014: 16*. Helsinki: Opetushallitus. 46–60.
- Neittaanmäki, R., & Lamprianou, I. 2024a. Communal factors in rater severity and consistency over time in high-stakes oral assessment. *Language Testing*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/02655322241239363>
- Neittaanmäki, R., & Lamprianou, I. 2024b. All types of experience are equal, but some are more equal: The effect of different types of experience on rater severity and rater consistency. *Language Testing*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/02655322241239362>
- Ohranen, S. & Ahola, S. 2022. Vierasta korostusta on niin vähän, että arvaan viro – Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä suomenruotsalaisten puhumasta suomesta. *Lähivertailuja – Lähivördlusi*. <https://doi.org/10.5128/LV32.05>
- Ullakonoja, R. 2024 (painossa). Venäläisen aksentin tunnistaminen suomen suullisen kielitaidon arvioinnissa. AFinLA-teema.
- Ohranen, S., Neittaanmäki, R., & Ahola, S. 2016. Allmänna språkexamina – språkfärdighetstest för vuxna i Finland. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13.12.2016(Joulukuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/allmänna-sprakexamina-sprakfardighetstest-for-vuxna-i-finland/>
- Opetushallitus 2022. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:1a. Opetushallitus, Grano Oy.
- Ruohonen, M. 2017. Samstämmighet i bedömning av muntlig färdighet i andraspråk. Pro gradu -tutkielma. Humanistit-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201704272104>
- TAO 2023. TAO-verkkosivut. <https://www.taotesting.com/> Tarnanen 2002. Arvioija valokeilassa – Suomi toisena kielen -kirjoittamisen arviointia. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
- Tarnanen, M., Junttila, J. & Westinen, E. 2009. Suunnitelma Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason testin digitalisoinnin toteuttamiseksi. Manner-Suomen ESR-hanke.